

**НАПРЯМ 1. 106 РОКІВ ТАВРІЙСЬКОМУ
НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО:
ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-444-6-1>

Калініченко А. С.,

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня освіти
кафедри слов'янської та романо-германської філології
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*
Науковий керівник: Шарагіна О. В.,
*кандидат філологічних наук,
директор Навчально-наукового інституту філології та журналістики,
старший викладач кафедри слов'янської
та романо-германської філології
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

**ХУДОЖНЯ РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ У РОМАНІ «ЗА ПЕРЕКОПОМ Є ЗЕМЛЯ»
АНАСТАСІЇ ЛЕВКОВОЇ: МОВНІ, КУЛЬТУРНІ
ТА ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ**

Роман Анастасії Левкової «За перекопом є земля» (2024) є важливим публіцистичним надбанням сучасної української літератури, у якій порушується проблематика кримськотатарської ідентичності. Твір, який вийшов друком у час, коли питання національної ідентичності, культурної спадщини та політичних реалій набули особливої гостроти для кримськотатарського народу та України, особливо в контексті політичних подій останніх років.

Письменниця вміло передає атмосферу Криму, його історію та культуру, життя кримськотатарському народу, його традиції та боротьбу за свої права, адже питання національної ідентичності, взаємовідносин між народами, пошуку свого місця у світі – все це є надзвичайно важливим для сучасного українського суспільства.

Мета доповіді – дослідити, проаналізувати та виокремити в семантичні блоки способи художньої репрезентації кримськотатарської ідентичності у романі «За перекопом є земля» Анастасії Левкової

в контексті національної та мовної дискримінації, «радянщина», національної ідентичності (усі слова та фрази кримськотатарською, культурні та політичні діячі (росія, Україна, Кирилли тощо).

В романі Анастасії Левкової зображення національної та мовної дискримінації кримських татар відтворюється крізь призму впливу радянського періоду на формування та трансформацію кримськотатарської ідентичності після повернення з департованих земель. Виокремлюючи семантичні блоки, які стали художніми репрезентантами тогочасної дійсності, фіксуємо такі домінанти.

1. *Національна дискримінація*. Цей блок охоплює епізоди та діалоги в романі, які відображають різні форми дискримінації кримських татар на національному ґрунті, зокрема депортація 1944 року: «*Пробували влаштуватися на роботу, але за тиждень їх арештували й вислали в Узбекистан. Вони повертались знову – і знов те саме*» [1, с. 8], а також сучасні прояви упередженого ставлення до кримських татар: «*– Ти до нас приходить. Батьки вже не проти? Мабуть, зрозуміли, що кримські татари – не головорізи якісь...*» [1, с. 63]. Важливо звернути увагу на те, як авторка зображує емоційний вплив цієї дискримінації на персонажів та їхнє сприйняття власної ідентичності: «*Що нам'ятаю – це коліскові, які співала тьотя Айше молодшим сином-близнюкам і на котрих, як потім довідалася, сама виросла, – насправді це були не коліскові, а «Урал-дагъы» і «Дертли къавал» – пісні зі страшними словами, «хай згорить Урал, перетвориться на попіл, і осліпнуть ті, хто вислав нас із Криму» – мені завжди пробігав мороз між лопатками, коли я це чула, проте здавалося, це щось украй важливе і сперечатися з цим не можна*» [1, с. 14].

2. *Мовна дискримінація*. Головні літературні герої постають з обмеженнями або заборонаю використання кримськотатарської мови: «*До депортації так, – підтвердив дядя Бекір. – Тоді і в усіх свідоцтвах про народження була кримськотатарська. Зараз же – аби хоч самі кримські татари нею говорили. Але бачиш, миллий мектеп відкрили, а все одно там багато уроків російською*» [1, с. 59]. Це епізоди в школі, на роботі або в громадських місцях: «*Трапилось те, що мама застала мене за колективним слуханням кримськотатарського фольклору. Після цього мої візити до Меметових припинились на дев'ять років*» [1, с. 16]. Мовна дискримінація впливає на збереження культурної спадщини та самоідентифікацію персонажів в контексті безпосередньої комунікації національних меншин у Криму, культура яких постійно витіснялася російською владою.

3. «*Радянщина*». Цей семантичний блок фокусується на відображенні в романі впливу радянського періоду на життя кримських татар: «*У той час, після повернення, в них постійно ошивалися „чоловіки у костюмах“, або, простіше, „костюми“, які „перевіряли лічильник“. Здрастуйте! Покажіть лічильник*» [1, с. 9]. Сюди входять описи

радянської ідеології, її вплив на повсякденне життя, освіту та культуру кримських татар: «*Ось Діляра, – показав на дружину, яка за вечір не вимовила ні слова, – виросла в інтернаті, то там з них старалися зробити радянських людей – партія, Ленін, Сталін... Діляра просто втекла звідти, тому не стала радянською*» [1, с. 63].

4. *Національна ідентичність (усі слова та фрази подані кримсько-татарською мовою)*. У цьому блоці збираються всі випадки використання кримсько-татарської мови в романі. Це окремі слова: «*дува*», «*сарми*», «*баба*» [1, с. 9], фрази: «*Айды, айса агъла, текяран*» (*Ну, поплач трохи*) [1, с. 11], прислів'я: «*Къаймакъсыз къаве келинсиз той киби (Кава без вершків – як весілля без нареченої)*» [1, с. 85]. Авторка використовує мову для створення автентичності та підкреслення культурної ідентичності персонажів.

5. *Культурні та політичні діячі (росія, Україна, Кримли)*. Описи реальних історичних осіб та вигаданих персонажів, які відіграють важливу роль у формуванні національної свідомості. Сюди входять кримськотатарські лідери: *Номан Челебіджихан, Петро Болбочан, Мустафа Джемлієв, Айше Сеїтмуратов* [1, с. 48], українські та російські політики: *Горбачов* [1, с. 29], *Юценко, Сахаров, Григоренко* [1, с. 58], культурні діячі: *Єсенін, Цветаєва, Пушкін, Раната Літвінова* [1, с. 30], *Котляревський, Шевченко* [1, с. 35]. Персоналії, які згадує авторка, фокусуються на складних політичних та культурних домінантах при взаємодії з різними групами.

Кожен із цих семантичних блоків презентує цілісне уявлення про те, як Анастасія Левкова зображує кримськотатарську ідентичність у своєму романі «*За перекопом є земля*», який вражає багатогранним та глибоким дослідженням кримськотатарської ідентичності в контексті складної історичної та політичної реальності. Аналіз твору через призму запропонованих семантичних блоків дозволяє зробити наступні висновки:

1. *Комплексність репрезентації*: авторка створює багатовимірний портрет кримськотатарської ідентичності, охоплюючи історичні, культурні, мовні та політичні аспекти, фіксуючи уявлення про складність та унікальність кримськотатарського досвіду.

2. *Історична контекстуалізація*: роман міцно вкорінений в історичному контексті, особливо в травматичному досвіді депортації 1944 року, відтворюючи як історичні події продовжують впливати на формування сучасної ідентичності кримських татар.

3. *Мовний аспект*: використання кримськотатарської мови в тексті служить потужним інструментом збереження та відродження культурної ідентичності, що підкреслює важливість мови у протистоянні асиміляційним процесам.

4. *Політичний вимір*: роман відображає складні політичні реалії, в яких живуть кримські татари, виокремлюючи боротьбу за визнання

та права. Згадки про політичних діячів демонструють різноманітність впливів на формування кримськотатарської національної свідомості.

5. Культурна спадщина: через згадки про культурних діячів та традиції, роман підкреслює багату культурну спадщину кримських татар та її важливість для збереження національної ідентичності.

6. Міжкультурний діалог: твір сприяє міжкультурному розумінню, представляючи кримськотатарську культуру в контексті ширшого українського суспільства.

7. Актуальність проблематики: питання, які порушує роман, залишаються надзвичайно актуальними в сучасному політичному контексті.

8. Художня майстерність: авторка вміло використовує різноманітні літературні прийоми для створення автентичного та емоційно насиченого зображення кримськотатарської реальності.

Так, роман «За перекопом є земля» є важливим внеском у сучасну українську літературу, що не лише розкриває складну природу кримськотатарської ідентичності, але й стимулює важливу суспільну дискусію про національну ідентичність, історичну пам'ять та міжкультурні відносини в Україні. Це дослідження демонструє, як художня література може служити потужним інструментом для розуміння та збереження культурної спадщини та національної ідентичності в умовах складних історичних та політичних процесів.

Список використаних джерел:

1. Левкова А. За перекопом є земля. Київ : Видавництво «Крок», 2023. 392 с.